

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
«ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

Серія «Філологічна»

Збірник наукових праць

Випуск 61

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2016

УДК 81. 161. 2+
81. 111
ББК: 81. 2 Укр. +
81. 2 Англ.
Н 34

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 8 від 25 лютого 2016 року)*

*Збірник затверджено постановою президії ВАК України
від 22 квітня 2011 року № 1-05/4*

Редакційна колегія:

Архангельська А. М., доктор філологічних наук, професор;
Білоус П. В., доктор філологічних наук, професор;
Вокальчук Г. М., доктор філологічних наук, доцент;
Пасічник І. Д., доктор психологічних наук, професор;
Поліщук Я. О., доктор філологічних наук, професор;
Тищенко О. В., доктор філологічних наук, професор;
Хом'як І. М., доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України;
Яворська Г. М., доктор філологічних наук, професор.

Н 34

Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових праць / укладачі: І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. – Вип. 61. – 346 с.

У збірнику містяться статті, присвячені проблемам сучасного мовознавства та порівняльного літературознавства, а також методиці навчання іноземних мов. Збірник рекомендовано науковцям, викладачам, студентам-філологам і всім, хто цікавиться філологічною наукою.

УДК 81. 161. 2+
81. 111
ББК: 81. 2 Укр. +
81. 2 Англ.

*Адреса редколегії:
35800, Україна, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2,
Національний університет «Острозька академія»,
факультет романо-германських мов*

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2016
© Автори, 2016

3. Столярова А. А. Структурно-семантичні особливості новогорьських економічних термінів [Електронний ресурс] / А. А. Столярова // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2013. – Вип. 23. – С. 395–402. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2013_23_53.

УДК 81'255.4'28:81'342 (045)

І. В. Струк,

Національний авіаційний університет, м. Київ

ФОНОГРАФІЧНІ АНОМАЛІЇ ДІАЛЕКТІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТВОРІВ М. ТВЕНА

Стаття присвячена проблемі відтворення діалектного мовлення. Виокремлено найбільш доцільні перекладацькі прийоми і способи перекладу фонографічних аномалій, якими послуговується перекладач для забезпечення адекватного розуміння реципієнтом мовних аномалій у перекладних творах американського письменника М. Твена.

Ключові слова: діалект, прийоми і способи перекладу, переклад, фонографічний рівень.

PHONOGRAPHIC ANOMALIES IN UKRAINIAN DIALECT TRANSLATIONS OF NOVELS BY MARK TWAIN

This study is devoted to analyzing Ukrainian translations of famous novels by Mark Twain, The adventures of Tom Sawyer and The Adventures of Huckleberry Finn. One of the features these novels are special for is that they are full of phonological features that cause many problems for the translator.

Phonological features are divided into the following two major groups: 1) occasional and 2) social and regional language anomalies. The main occasional features used in both texts are as follows: reduction of word-final consonant clusters, deletion of word final single consonant, deletion of unstressed initial and medial syllables. Eleven major types of social and regional language anomalies are recognized: labialization, palatalization, diphthongization, the use of participles with a-prefixes, rhythmic sound repetition, archaic graphemes and pronunciation, substitution of a negative prefix un- for on-, substitution of the vowel, substitution of fricatives [ð] for explosive [d], realization of thr sequences as th and eye dialect.

In order to deal with them successfully – to achieve the author intention which his style requires – translator needs self-immolation; he needs to transfer a phonographic anomaly from one culture to another. That's why we point out different translation methods and techniques that can help translator to do it successfully. They are: 1) missing letters; 2) dropping final letters 3) phonetic bandwidth 4) phonetic omission and 5) «write the way you hear».

Key words: dialect, translation technique and method, translation, phonographic level.

ФОНОГРАФИЧЕСКИЕ АНОМАЛИИ ДИАЛЕКТОВ В УКРАИНСКОМ ПЕРЕВОДЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ М. ТВЕНА

Статья посвящена проблеме воспроизведения диалектной речи. Выделены наиболее целесообразные переводческие приемы и способы перевода фонографических аномалий, которыми пользуется переводчик для обеспечения адекватного понимания реципиентом языковых аномалий в переводных произведениях американского писателя М. Твена.

Ключевые слова: диалект, приемы и способы перевода, перевод, фонографический уровень.

Питання фонетичного звучання персонажів у творах М. Твена «Пригоди Тома Соєра» та «Пригоди Гекльберрі Фінна», хвилювало не одне покоління дослідників-твенознавців. На сучасному етапі лінгвістичних розвідок це питання є вичерпним. Встановлено межі схожості графом діалекту М. Твена з південно-західним та афро-американським діалектами. Співзвучність фонографічних аномалій з реальними діалектами вжиті автором у тексті створюють потужну атмосферу, котра забезпечує читача не лише інформацією про героя, його соціальний статус, проте є важливим фактором забезпечення реальності образу персонажів. Намагання перекладача обійти ці «підводні камені» руйнують цілковите уявлення читача про твір, адже як наголошує Е. Г. Еткінд цікава, енергійна та вибухова мова, може бути лише «мова імпровізаційної безпосередності», підслухана, списана і відтворена не за правилами літературної мови, а як окремий особливий сорт гідний поваги. У іншому випадку така мова буде вторинною, «котра нічого не відкриває і не здатна дивувати» [4, с. 28].

У перекладознавстві ще не прийшли до одностайної думки щодо шляхів відтворення одиниць фонографічного рівня, оскільки «українська мова не має усталеної системи засобів фонографічної стилізації на відміну від англійської» [8, с. 148]», а отже, імовірна фонетична реальність писаного тексту, здатна відтворити лише «вірогідні позиційно зумовлені варіації та варіанти. Натуральне варіювання передати неможливо» [9, с. 67].

Невідповідність критеріїв як мовних, так і культурних ставить перед перекладачем майже неможливе завдання, що вимагає творчих здібностей, гнучкості, професійного вміння та майстерності.

В основі фонографічної заміни може бути реконструкція комунікативної ситуації. Прийом передбачає можливість перекладача проводити аналогічне опитування носіїв афро-американського діалекту з подальшою обробкою отриманих відповідей. Такий підхід допомагає у виокремленні функцій, смислового навантаження та можливого впливу фонетичних аномалій первинного тексту на читацьку аудиторію. Представники соціальної групи особисто визначають межі, за які не може виходити перекладач. Окрім того, такий підхід надасть перекладачеві ключ до перекладу таких характерних ознак «живого» мовлення, як редукція звуків, палаталізація тощо [2, с. 196]. Однак, фонографічні аномалії художнього твору, суттєво відрізняються від вжитих в реальному житті, а отже їх передача має відбуватися за відмінними способами і прийомами.

У рамках сучасного вітчизняного і зарубіжного перекладознавства все більше практиків та теоретиків перекладу (О. В. Ребрій, А. Л. Фізарді), схильються до думки, що «альтернативною можна вважати стратегію, скеровану на відтворення фонографічних засобів мовленнєвої стилізації в мові оригіналу паралельними/аналогічними засобами мови перекладу» [8, с. 149].

Так, сучасний американський перекладач А. Фізарді, пропонує використовувати музичне транскрибування, яке реалізується за допомогою діакритичних знаків [12, с. 19]. Такий підхід робить можливим експлікацію авторського прийому і його емотивної сутності, оскільки «графічний (зоровий) образ завжди конкретніший за образ, створений мовою, а відповідно конкретнішим виявляється і його етнокультурний компонент» [7, с. 25].

Інші дослідники (до прикладу, А. Л. Борисенко, М. М. Моріні) пропонують відтворювати фонографічні аномалії за рахунок створення «мови у мові» або «віртуального» образу первинних фонографічних стилізацій, що складаються з неправильних або підлаштованих під місцевий колорит слів і фраз, фонетично адаптованих до правил цільової мови [13, с. 130]. Спорадичні спроби пошуку шляхів еквівалентного перекладу, свідчить про те, що відтворення фонетичних особливостей мови персонажа – завдання технічно вирішуване [1, с. 61–62].

У творах Марка Твена переклад фонографічних аномалій афро-американського вернакулярю наштовхується на труднощі: одні аномалії свідчать про рівень культури чи моралі персонажів, а інші про територіальну приналежність. До першої групи труднощів ми відносимо оказіональні, зумовлені емоційним станом мовця. [3, с. 110], до другої групи – соціально-регіональні аномалії, які виступають у ролі вказівки на соціальний статус, соціальну приналежність персонажа або його походження [6, с. 11].

Наскрізьний аналіз мовних аномалій та їх функцій у тексті загалом та у мові героїв зокрема, дозволив здійснити такий розподіл: редукція звуків, вилучення ненаголошеного складу на початку (в середині) слова – оказіональні; лабіалізація інтердентальних фрикативів, палаталізація, дефісна форма, вживання слів з префіксом «а-», ритмічний повтор звуків, архаїчні графеми та вимова, підміна негативного префіксу *un-* на *on-*, заміна голосного звуку іншим голосним, заміна фрикативного [ð] на вибуховий [d], заміна послідовного *thr* на *th*, дифтонгізація та візуальний діалект («Eye dialect») – соціально-регіональні індикатори.

Серед фонографічних аномалій, пов'язаних з емоційно-почуттєвою сферою мови героїв твору варто виділити такий прийом як редукція звуків.

Редукція звуків – це «процес ослаблення артикуляції звуків у ненаголошеній позиції, що приводить до менш чіткого вираження їхніх кількісних та якісних характеристик і виявляється у скороченні тривалості звука, нечіткості його артикуляції та/або його випадінні зі слова під дією різних мовних і позамовних чинників [5, с. 329]».

У перекладних творах Марка Твена зустрічаємо такі прийоми і способи перекладу редукованих слів: (1) пропуск букв у словах («*hu'roglyphics*» – «ірогліфи»). Відхилення від норми слова оригіналу покликане визвати у читача образ дитячої необізнаності, що полягає у недоладному користуванні важким для вимови словом, звідси перенесення орфографічної помилки першотвору на площину першотвору вважаємо вдалим перекладацьким рішенням.; (2) вилучення кінцевих літер (*you're s'gr* – «я вас див...»). Такий прийом перекладу вдало відтворює емоційність та простакуватість мови персонажа (тітки Саллі) у художньому творі. Сучасний український дослідник О. В. Ребрій на основі аналізу окремих художніх творів з елементами фонографічних стилізацій виділяє такі прийоми, як-от: (3) фонетичне пропущення («ковтання») (*fewd dan u' de-ooty* – «я'би в' 'го»); (4) фонетичні опущення («нічо» замість «нічого», «ска'еш» замість «скажеш», «тре» замість «треба» тощо) [8, с. 156].

Зазначені прийоми і способи перекладу супроводжується відступом від норм орфографії та фонетики. У цьому контексті дотримуюся думки, що «незвичні, але мотивовані контекстом написання (або накреслення) слів на тлі графічного і орфографічного стандартів набувають прагматичного навантаження – експресивно-видільного, емоційно-оцінного тощо», а від так вдало відтворюють інтенцію автора [10, с. 106].

Інше питання – як бути з фонографічними аномаліями діалектного мовлення, які відповідають за соціально-територіальну приналежність персонажів твору? Для відтворення фонографічних аномалій другої групи перекладачі переважно використовують лексичну/лексико-граматичну компенсацію. Реалізація такого прийому перекладу відбувається за допомогою просторіччя мови перекладача, яке, як правило, не має прямих відповідників в мові оригіналу, а відтак «знижує контрастність мовних характеристик і обумовлює значні стилістичні і прагматичні втрати при перекладі» [6, с. 6]. Оскільки, фонетична система української мови не здатна передати соціально-територіальні особливості ідентичні фонографічні аномалії тексту оригіналу, справедливим вважаємо зауваження М. Н. Куликової розглядати можливі стратегії, прийоми та способи перекладу «у відношенні фрагментів текстів, в яких фонографічні засоби є основними компонентами стилізації діалектної мови» [6, с. 7].

Особливу складність для перекладача становить така літературна техніка, як-от візуальний діалект, або так званий «eye dialect» (термін, створений американським лінгвістом Георгом Філіпом Крепом у 1925), що отримав свою назву, завдяки унеможливленню виявлення, у процесі звучання мови, без попереднього візуального ознайомлення, наприклад: *alwuz* [19, 31] – *always* [ˈɔ:lwəz], *bekase* [14, 35] – *because* [biˈkəz], *ketch* [15, 35] – *catch* [kætʃ], *gal* [15, 144] – *girl* [gɜ:l] тощо [11, с. 49]. Використання такого фонографічного прийому полегшує роботу автора у відтворенні регіонально-забарвленої лексики, відповідно створює труднощі для перекладача, завдання котрого перенести аномалію мови у рамки іншого мовного континууму де процес фонації відбувається за відмінними ознаками.

Успішність перекладу залежить від усвідомлення перекладачем доцільності і важливості перенесення фонографічної аномалії в друготвір. Однак, це лише половина справи: завдання ускладнюється, тим що набуті фонетичні знання мають бути донесені читачеві. Останній має розуміти, з якою метою використані орфографічні модифікації, і яку функцію вони відіграють у конкретному творі. Перекладач зобов'язаний переконати вторинного читача, що «Eye dialect» – це авторська унікальна техніка націлена повідомити читачеві важливу інформації про персонажа. У такому випадку не обійтися без пояснювальних записів та коментарів. Як один з можливих способів перекладу «eye dialect» розглядаємо використання забутого, однак дієвого фонографічного прийому: «пиши, як чуєш, а читай, як бачиш», який власне наслідують принципи фонографічної аномалії.

Фонетичний правопис – це прийом перекладу, який безсумнівно має прикувати увагу читача до фонографічної аномалії, примусити здійснити повторне прочитання. Реципієнт розуміє, що зовнішня сюжетна лінія це лише вершина айсберга. Безцінним є внутрішній монолог героя з читачем, де без вказівки автора стає зрозумілою інформація про спосіб життя, рівень освіти, емоції та переживання персонажів твору. Звичайно, читачі, мають володіти знанням рідної мови, щоб з легкістю ідентифікувати мовні аномалії та співвідносити їх із ситуацією та образом персонажа. Лише за таких умов можливі прийоми і способи принесуть бажаний ефект.

Дуже важливо, щоб прийом перенесення «eye dialect» в друготворі був систематичним, що дає можливість читачеві інтерпретувати фонетико-графемні та орфографічні модифікації. Однак, перекладачеві варто пам'ятати, що графемні зміни не мають бути занадто важкими для сприйняття та громіздкими, оскільки фонографічна аномалія діалекту в друготворі може втратити свою емотивну сутність.

Загалом, спорадичні, однак вдалі прийоми і способи перекладу фонографічних аномалій діалекту свідчать про нову традицію, яка руйнує стереотипи радянської перекладознавчої школи про цілковиту невідтворюваність національно-специфічної лексики.

Отож, головним правилом адекватного відтворення фонографічних аномалій діалекту, залишається розкодування звукових одиниць, співставлення фонематичних підсистем двох мов та пошуку відповідних аномалій у МП, враховуючи коло читачів для яких здійснюється переклад та їх графічно-фонематичну компетенцію вірно інтерпретувати орфографічні маніпуляції.

Література:

1. Борисенко А. Л. «Нестандартный» язык : Проблемы художественного перевода / А. Л. Борисенко // Ментальность. Коммуникация. – М., 2008. – Серия : Теория и история языкознания. – С. 250–266.
2. Галас А. С. Соціальна зумовленість розвитку перекладацьких стратегій / А. С. Галас // Мова і суспільство. – 2010. – Вип. 1. – С. 189–198.
3. Емельянова Л. Л. Нарушение орфографической нормы как средство создания стилистического эффекта / Л. Л. Емельянова // Филологические науки. – 1976. – № 1. – С. 107–113.
4. Эткинд Е. Г. Художественный перевод: искусство и наука / Е. Г. Эткинд // Вопросы языкознания. – Вып. 4 – М., 1970 – С. 15–28.
5. Завальнюк Л. В. Фонетичні редуції та асиміляції звуків у неформальних ситуаціях спілкування (на матеріалі німецької мови) / Л. В. Завальнюк. – К. : Київський університет, 2011. – С. 327–331.
6. Куликова М. Н. Фонографическая стилизация речи (на материале перевода англоязычной литературы на русский язык) : автореф. ... дис. канд. филол. наук : 10.02.04 / М. Н. Куликова. – СПб., 2011. – 20 с.
7. Ланчиков В. К. Топография поиска. Стандартизация в языке художественных переводов и ее преодоление / В. К. Ланчиков. // Мосты : журнал переводчиков. – М. : Р. Вален. – 2011. – № 3 (31). – С. 21–30.
8. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
9. Сердега Р. Л. Українська діалектологія / Р. Л. Сердега, А. А. Сагаровський. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 156 с.
10. Сковородников А. П. Графон // Энциклопедический словарь-справочник : Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты / Под ред. А. П. Сковородникова. – М. : Флинта ; Наука, 2005. – С. 106–109.
11. Brett D. Eye Dialect : Translating the Untranslatable / D. Brett // AnnalSS. – 2009. – № 6. – P. 49–62.
12. Loi F. Air and Memory / Franco Loi ; Ed. and Trans. by A. Frisardi. – USA : Counterpath Press, 2007. – 120 p.
13. Morini M. Norms, Difference and the Translator : or, How to Reproduce Double Difference / M. Morini // Revue des Littératures de l'Union Européenne. – 2006. – № 4. – P. 123–140.

Джерела ілюстративного матеріалу:

14. Twain M. The adventures of Tom Sawyer / M. Twain ; ed. by P. Stoneley. – New York : Oxford University Press, 2007. – 238 p.
15. Twain M. The adventures of Huckleberry Finn / M. Twain ; ed. by J. Manis. – PA. : The Pennsylvania State University, 1998. – 204 p.

УДК 81'25(045)

И. В. Ткачук,

Винницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, г. Вінниця

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОГО ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ

В предлагаемой статье перевод рассматривается как средство межъязыковой коммуникации. Соотношение языка и культуры – тема актуальная, многогранная и неисчерпаемая, поскольку затрагивает коренные проблемы интеллектуального и социального бытия человека, а каждый ракурс её исследования представляет собой объект для отдельного изучения и анализа. В статье предпринята попытка выявить актуальные на сегодняшний день проблемы современного переводоведения, определить масштаб влияния на науку переводоведения такого процесса в современной культуре как «глобализация».

Ключевые слова: перевод, переводоведение, межкультурная и межъязыковая коммуникация, глобализация, машинный перевод.

TOPICAL ISSUES OF MODERN TRANSLATION STUDIES

The article deals with the translation as a means of cross-language communication. The ratio of the language and culture is an actual, multi-faceted and sophisticated as it touches upon the fundamental problems of intellectual and social life of the person, thus, every perspective of the research can be the object of an independent study and analysis. The article focuses on such important topical issues of modern translation studies as «globalization» and machine translation. The world tendency toward greater specialization in the teaching of English has had an enormous impact on Translation Studies. Candidates for translation jobs are expected to have received training in one or more specialist areas. The objective of this paper is to identify some of the common problems faced by translators of English modern texts into other languages.

Keywords: translation, Translation Studies, intercultural and cross-language communication, globalization, machine translation.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

У запропонованій статті переклад розглядається як засіб міжмовної комунікації. Співвідношення мови і культури – тема актуальна, багатогранна і невичерпна, оскільки зачіпає корінні проблеми інтелектуального і соціального буття людини, а кожен ракурс її дослідження являє собою об'єкт для окремої розвідки та аналізу. У статті зроблена спроба виявити актуальні проблеми сьогодення, що мають місце в сучасному перекладознавстві, визначити масштаб впливу «глобалізації» на науку перекладознавства.

Ключові слова: переклад, перекладознавство, міжкультурна і міжмовна комунікація, глобалізація, машинний переклад.

Перевод – это весьма сознательное творчество, оно требует исследований, размышлений и доказательств. Понятие *to translate*, кроме прямого значения, которое соответствует русскому *переводить*, содержит мистическое значение: «переносит кого-либо прямо на небо или в рай без вмешательства смерти». Этот образ ярко характеризует художественный перевод как процесс и результат толкования текста оригинала. Переводчики, не владея всезнанием и всемогуществом, осуществляют «чудо-перенос» разными методами в соответствии с традициями своей эпохи и по собственному убеждению. Современное переводоведение характеризуется огромной разнообразностью теоретических концепций и методов исследования, а так же выбором стратегии перевода.

Современный деловой мир разделен на множество стран и национальностей. Глобализация буквально разрушила искусственно созданные людьми границы в сфере бизнеса. Партнерские соглашения и транснациональные корпорации и компании из разнообразных стран мира – прямое доказательство тому. Но существует еще граница, именно ее совсем нелегко преодолеть очень многим – это языковой барьер. Уже долгие годы для ведения дел и быстрого решения профессиональных и коммуникативных задач, обязательно требуется взаимопонимание сторон, и для этих целей активно используется английский язык, но присвоенный ему статус международного языка, тем не менее, английским языком владеют не все народы. Данная проблема стоит достаточно остро, вследствие отсутствия быстрого и качественного технического перевода с английского языка, знание языка при деловых переговорах.